

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Постанови Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань збереження та розвитку академічної науки»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала випробуванням не лише для армії та державного управління, а й для всієї системи суспільних інституцій, серед яких академічна наука посідає особливе місце. Роки протистояння російському агресору свідчать, що інтелектуальний потенціал країни є не другорядним ресурсом, а складовою національної безпеки. У сучасних умовах боротьба точиться не лише на полі бою – вона ведеться у лабораторіях, аналітичних центрах, правових інституціях, експертних спільнотах і культурно-історичних студіях. Саме тому роль академічної науки під час війни набуває виміру стратегічної.

Академічний сектор України – передусім Національна академія наук України, а також галузеві академії створюють технології для оборони та кіберзахисту, формують правову базу майбутньої відповідальності агресора, розробляють нові медичні підходи для військової та реабілітаційної медицини, працюють над продовольчою безпекою держави, аналізують трансформацію ідентичності суспільства у стані війни тощо.

Зокрема, Національна академія наук України постійно здійснює розробки для оборонно-промислового комплексу – запропоновані співробітниками наукових установ НАН України інноваційні рішення активно використовуються сьогодні в ракетній, авіаційній, суднобудівній й інших військових галузях української промисловості.

Національна академія медичних наук України у період війни стала одним із головних центрів науково-клінічної підтримки Збройних Сил та цивільного населення: її інститути розробили та впровадили сучасні протоколи лікування бойових травм, вибухових ушкоджень, опіків та поліорганних уражень. Академічні медики створили низку інноваційних методик військової хірургії, регенеративної медицини, протезування та реабілітації, які вже застосовуються у госпіталях та центрах відновлення по всій Україні.

Академічна наука в Україні під час війни виконує кілька взаємопов'язаних функцій: оборонну, правозахисну, гуманітарно-культурну, технологічну та стратегічно-прогностичну. Вона не лише реагує на виклики, але й створює знання, необхідні для перемоги та повоєнної модернізації держави.

Водночас під час повномасштабної війни наукова система України зазнала руйнівних збитків як у матеріальному, так і в людському вимірах. За попередніми оцінками, прямі втрати установ НАН України – зруйновані будівлі, розграбовані лабораторії, знищене обладнання, втрачені дослідницькі бази та архіви – вимірюються мільярдами гривень, а точні суми зростають із кожним днем продовження бойових дій та окупації. Окремі інститути опинилися на лінії фронту або під російською окупацією, що призвело до повної або часткової втрати наукової інфраструктури, унікальних колекцій, біобанків, експериментальних полігонів та виробничих лабораторій.

Не менш драматичними є людські втрати: частина науковців загинула на фронті чи внаслідок обстрілів, сотні мобілізовані до ЗСУ, тисячі були змушені евакуюватися або емігрувати, ризикуючи остаточно втратити зв'язок із науковими школами. Відтік молодих кадрів набуває ознак системної загрози – Україна втрачає фахівців, у підготовку яких держава інвестувала десятиліттями, а наукові колективи старішають і втрачають наступність.

При цьому рівень фінансування науки в Україні наразі перебуває у критичному стані: оплата праці науковців є однією з найнижчих у Європі, а посадовий оклад молодшого наукового співробітника часто ледь перевищує мінімальну заробітну плату. За останнє десятиріччя реальна вартість наукової праці істотно знецінилася через інфляцію та девальвацію, що спричинило масовий відтік кадрів – як за кордон, так і в суміжні сфери. У таких умовах руйнується відтворення наукових шкіл: молодь не бачить перспективи в науці, досвідчені вчені або емігрують, або змушені залишати професію, що ставить під загрозу не лише розвиток науки, а й стратегічну спроможність держави.

З метою централізованого опрацювання питання підготовки якісних законодавчих ініціатив, вирішення актуальних проблем академічної науки, її збереження та забезпечення її сталого розвитку, а також задля забезпечення прозорості використання державних ресурсів, що виділяються на підтримку академічної науки пропонується створення вищевказаної комісії.

2. Цілі і завдання акта

Ціллю цього проекту постанови є утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань збереження та розвитку академічної науки для виконання таких завдань:

1) підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання академічної науки, зокрема розробки проекту закону «Про Національну академію наук України та про національні галузеві академії»

на заміну Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» із внесенням відповідних змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;

2) дослідження стану дотримання законодавства, що визначає статус майна Національної академії наук України та національних галузевих академій, підготовка законодавчих ініціатив щодо підвищення ефективності використання такого майна;

3) розроблення заходів щодо протидії незаконному використанню майна Національної академії наук України та галузевих академій;

4) розроблення комплексу заходів та пропозицій щодо вдосконалення адміністрування академічної науки.

3. Загальна характеристика і основні положення акта

Проект Постанови:

1) запроваджує утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань збереження та розвитку академічної науки;

2) визначає основні завдання і предмет діяльності Тимчасової спеціальної комісії, що включає опрацювання та вдосконалення законодавчих актів, аналіз діючих державних програм, що стосуються академічної науки;

3) установлює кількісний склад Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України;

4) передбачає призначення Голови та заступника Голови Тимчасової спеціальної комісії;

5) визначає строк діяльності Тимчасової спеціальної комісії та встановлює обов'язок звітування перед Верховною Радою України не пізніше ніж через шість місяців із дня її утворення з подальшим режимом звітності.

4. Стан нормативно-правової бази у сфері правового регулювання

У зазначеній сфері правового регулювання діють Конституція України, Регламент Верховної Ради України, Закон України «Про статус народного депутата України», Закон України «Про тимчасові слідчі комісії тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закон України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» тощо.

Прийняття проекту Постанови не потребує внесення змін до законодавства України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень проекту не матиме безпосереднього впливу на дохідну чи видаткову частину Державного бюджету України. Організація роботи Тимчасової спеціальної комісії здійснюватиметься в межах коштів, передбачених на забезпечення діяльності Верховної Ради України.

6. Запобігання корупції

У проекті Постанови відсутні положення, які встановлюють додаткові процедури або вимоги, що можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень. Уся діяльність Тимчасової спеціальної комісії регламентується чинним законодавством, зокрема щодо прозорості й підзвітності її роботи.

Народний депутат України

